

วิธีการกลโกง ช่องทางการสื่อสาร และประสบการณ์ในการถูก มิจฉาชีพออนไลน์หลอกลวงของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย

Cheats Methods, Communication Channels and Experience of Online Fraud in Deception of the Elderly in Chiang Rai Province

วันที่รับบทความ : 11/05/2563

วันที่แก้ไขบทความ : 18/11/2563

วันที่ตอบรับ : 08/12/2563

กรรณก นิลคำ*

เสริมศิริ นิลคำ**

อิงคอย ศรีลาพัฒน์***

ภกวัฒน์ สวานงาม****

วรรษณัฏมถ มงคลอัคริ*****

ปฐมพร ปัญญะติ*****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการกลโกงและช่องทางการสื่อสารที่มิจฉาชีพออนไลน์ใช้หลอกลวงผู้สูงอายุและประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เคยถูกมิจฉาชีพออนไลน์หลอกลวงในจังหวัดเชียงรายโดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่อายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป ในตำบลต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงราย โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม

*ปร.ด. (สื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2558) ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

**น.ศ.ด. (นิติศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2550) ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

***นักศึกษาลัทธิศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาการสื่อสารสื่อใหม่ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (2562)

****นักศึกษาลัทธิศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (2562)

*****นักศึกษาลัทธิศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (2562)

*****นักศึกษาลัทธิศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย (2562)

ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานด้วยโปรแกรมทางสถิติ โดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุ มีประสบการณ์ถูกมิจฉาชีพออนไลน์หลอกลวงข้อมูล โดยใช้วิธีการกลโกง แบบการถือโกง โดยหลอกลวงให้ร่วมลงทุนในลักษณะถูกโกง คิดเป็นร้อยละ 30.5 รองลงมา คือ นอ้โกงโดยหลอกลวงให้ทำรายการที่ผู้เฒ่าเฒ่าเพื่อให้ออนเงินไปให้ คิดเป็นร้อยละ 27.25 ส่วนช่องทางการสื่อสารที่ผู้สูงอายุถูกหลอกลวงมากที่สุด คือ ช่องทางเฟซบุ๊ก คิดเป็นร้อยละ 44 รองลงมา คือ ไลน์ คิดเป็นร้อยละ 31.25 และน้อยที่สุดคือ อินสตาแกรม คิดเป็นร้อยละ 5.25 และเมื่อผู้สูงอายุรู้ว่าตนเองถูกหลอกลวงส่วนใหญ่ใช้การโพสต์หรือประกาศลงสื่อออนไลน์เพื่อเปิดเผยตัวมิจฉาชีพ คิดเป็นร้อยละ 46.75 รองลงมา คือ แจ้งความกับพนักงานตำรวจ คิดเป็นร้อยละ 25.75 และน้อยที่สุดคือ การตามเอาเงินคืน คิดเป็นร้อยละ 6.5

คำสำคัญ : มิจฉาชีพออนไลน์ การหลอกลวงผู้สูงอายุ

Abstract

This research aimed to study the cheats methods, communication channels of online fraud in deception of the elderly and the experience of online fraud in deception of the elderly who have been deceived in Chiang Rai Province by using survey research. The population used in this study was the elderly groups, aged 50 years and over, from different sub-districts of Chiang Rai Province while the sample size was 400 people. Questionnaire was used statistical program by using descriptive analysis such as frequency, percentage and standard deviation.

The research found The elderly have experienced online scammers to deceive information by using a fraudulent scam method by deception to invest in a chain. Accounted for 30.5 % next was fraudulent transactions at ATMs in order to transfer money about 27.25% and the lowest was deceiving by using religion as a tool about 3.75%. The most deceitful channels were Facebook about 44%, followed by Line about 31.25% and the lowest was Instagram about 5.25%.and when the elderly realize that they have been

deceived most of them use online postings to reveal frauds about 46.75% next was reporting to the police about 25.75% and the lowest was reimbursement about 6.5%

Keywords : Online Fraud, Deception of the Elderly

บทนำ

ในปัจจุบันสื่อออนไลน์เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลมากขึ้น มีสังคมเกิดขึ้นมาใหม่ในโลกออนไลน์ที่รู้จักกันในนาม “สื่อสังคม” (Social Media) ที่มีการสื่อสารและสร้างการตอบสนองทางสังคมได้หลายทิศทางโดยผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ทุกคนสามารถมีปฏิสัมพันธ์ได้ต่อกันได้ทันทีผ่านแอปพลิเคชัน (Application) ต่าง ๆ เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ อินสตราแกรม ฯลฯ ทั้งนี้สื่อสังคมดังกล่าวสามารถใช้เป็นทั้งช่องทางในการสื่อสาร การค้นหาข้อมูลข่าวสารความรู้และการประกอบอาชีพ ดังนั้น ผู้ใช้สื่อจึงต้องระมัดระวังและใช้วิจารณญาณในการหาข้อมูล ระวังข่าวสารและความบันเทิง เพราะผู้คนทุกช่วงวัยสามารถเป็นเจ้าของเครื่องมือสื่อสารนี้ได้ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่พบว่ามีความสามารถในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ขณะนี้ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัย เนื่องจากมีสัดส่วนของผู้สูงอายุถึงร้อยละ 17 ในปี พ.ศ. 2562 ถือว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่สัดส่วนของผู้สูงอายุมิมากกว่าเด็ก และภายใน 3 ปีข้างหน้านี้ สังคมไทยจะเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ โดยมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20 มีผู้สูงอายุอายุ 70 ปีขึ้นไป ที่มีจำนวน 4.6 ล้านคน และคาดว่าในปี พ.ศ. 2583 จะมีผู้สูงอายุมากถึง 20.5 ล้านคน หรือร้อยละ 32 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งผู้สูงอายุเป็นประชากรสำคัญกลุ่มหนึ่งที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์อยู่เป็นจำนวนมาก โดยจากรายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย กลุ่มผู้สูงอายุใช้อินเทอร์เน็ตปี พ.ศ. 2561 พบว่า แอปพลิเคชันที่ผู้สูงอายุใช้มากที่สุดอันดับหนึ่ง คือ ไลน์ (Line) 97.3% อันดับสอง คือ ยูทูป (YouTube) 94.2% อันดับสาม คือ เฟซบุ๊ก (Facebook) 92.2% อันดับสี่ คือ แมสเซ็นเจอร์ (Messenger) 67.0% และอันดับสุดท้ายคือ พันทิป (Pantip) 51.5% (<https://www.eta.or.th>, 12 ตุลาคม 2562) จากจำนวนสถิติที่กล่าวมานี้ ทำให้ทราบว่าประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุที่ใช้งานอินเทอร์เน็ตอยู่ไม่น้อย รวมถึงยังพบว่าผลในทางลบของการใช้สื่อออนไลน์ ทำให้ผู้สูงอายุตกเป็นเหยื่อมิจฉาชีพออนไลน์ เช่น กรณีผู้สูงอายุในเขตบางกอกน้อยถูกมิจฉาชีพโทรศัพท์แอบอ้างว่าเป็นลูกและหลอกให้โอนเงินไปให้ โดยภายหลัง ผู้ต้องสงสัยในคดีเข้าพบพนักงานสอบสวน

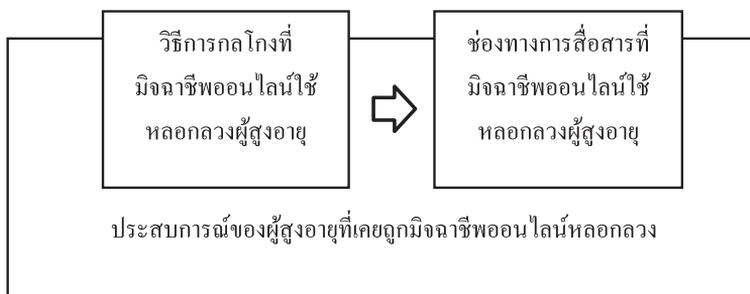
ตามหมายเรียก และยอมรับว่าเงินเข้าบัญชีจริง แต่อ้างว่าเป็นเงินจากลูกค้าร้านเกมส์ และ ปฏิเสธว่าไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มที่โทรศัพท์มาหลอกเอาเงินดังกล่าว (<http://news.ch3thailand.com>, 12 ตุลาคม 2562) ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงต้องรู้เท่าทันและสามารถใช้ประโยชน์จากสื่อสังคม รวมทั้งควรรู้เท่าทันเนื้อหาและกลวิธีในการหลอกหลวง เพื่อจะได้ไม่ตกเป็นเหยื่อ ถูกหลอกหลวง จากกลุ่มมิจฉาชีพ หรือถูกละเมิดสิทธิต่าง ๆ ผ่านสื่อออนไลน์นอกจากนี้เว็บไซต์ของ ศูนย์กลางของการรู้เท่าทันสื่อ Center for Media Literacy (2008) ได้เสนอเกณฑ์การพิจารณา การรู้เท่าทันสื่อของประชาชนในศตวรรษที่ 21 ว่าสามารถเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมินค่า ผลผลิต และมีส่วนร่วมกับสารที่สื่อออกมาในหลากหลายรูปแบบ การรู้เท่าทันสื่อเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของสื่อในสังคม

แม้ปัจจุบันจะพบว่า ผู้สูงอายุเริ่มมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการรับข่าวสารผ่าน สื่อสังคมออนไลน์เพิ่มมากขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่ยังพบผู้สูงอายุที่ตกเป็นเหยื่อของกลุ่มมิจฉาชีพ อยู่เป็นระยะ ๆ ดังนั้น การเฝ้าระวัง ไม่ให้ผู้สูงอายุตกเป็นเหยื่อซ้ำ ๆ จึงเป็นเรื่องที่สังคมต้อง ตระหนักถึง ลูกหลานและคนใกล้ชิดจึงต้องให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุมากขึ้น เพราะผลกระทบ ที่จะตามมาไม่ใช่แค่การสูญเสียทรัพย์สินเท่านั้น แต่บางรายถึงกับต้องเสียชีวิตจากกรณี ที่เกิดขึ้น จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงนำมาซึ่งงานวิจัยที่ต้องการ ศึกษาวิธีการกลโกงที่มิจฉาชีพออนไลน์ใช้หลอกหลวงผู้สูงอายุ ช่องทางการสื่อสารที่มิจฉาชีพ ออนไลน์ใช้หลอกหลวง และประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เคยถูกมิจฉาชีพออนไลน์หลอกหลวง เพื่อนำผลการศึกษาไปวางแผนออกแบบวิธีการให้ความรู้เรื่องการใช้สื่อสังคมออนไลน์ และการรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ในมิติต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานวิจัยที่จัดทำขึ้นจะสามารถใช้ประโยชน์ได้จริงต่อบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการป้องกันควบคุมดูแล เพื่อนำไปสู่การวางแผนเชิงนโยบาย ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิธีการกลโกงและช่องทางการสื่อสารที่มิจฉาชีพออนไลน์ใช้ หลอกหลวงผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เคยถูกมิจฉาชีพออนไลน์หลอกหลวง ในจังหวัดเชียงราย

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องนี้ คณะผู้วิจัยได้ค้นคว้าจากเอกสารเพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี ตลอดจนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาเป็นพื้นฐานในการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์

สื่อสังคมเป็นสื่อรูปแบบใหม่ที่เกิดจากรูปแบบการติดต่อสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้คน ในสังคมจนเกิดเป็นรูปแบบยุคดิจิทัล (Digital platform) ซึ่งพฤติกรรม การสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ การเปลี่ยนจากการติดต่อสื่อสารด้วยโทรศัพท์บ้าน มาเป็นบรรดแบนด์หรือโทรศัพท์มือถือ (Connecting) การแสดงตัวตนที่เปลี่ยนแปลงไป (Self-expression) การค้นหาข้อมูล (Knowledge) การเปิดรับและการแชร์ความบันเทิง (Entertainment) และการแชร์รูปให้แก่ผู้อื่น (Photo) ฯลฯ สื่อสังคม (Social media) หรือ เครือข่ายสังคม (Social network) นี้บ้างก็ถูกเรียกว่า สื่อสังคมออนไลน์ (Online social media) ซึ่งหมายถึง สื่อดิจิทัลซึ่งเป็นเครื่องมือทางสังคมที่ช่วยทั้งการติดต่อสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ภาพ หรือเสียงระหว่างกัน การแบ่งประเภทของสื่อสังคม หรือเครือข่ายสังคม สามารถแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ อาทิ Blog (เช่น Exteen, Bloggang, Wordpress, Blogger เป็นต้น) Social network (เช่น Facebook, Hi5 เป็นต้น) Micro blogging หรือ Microsharing (เช่น Twitter เป็นต้น) ฯลฯ

สื่อออนไลน์เป็นสื่อใหม่ที่เกิดจากเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดการสร้างเนื้อหาบนสื่อออนไลน์ เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพราะมีการปฏิสัมพันธ์กับสาร และเผยแพร่ข้อได้ เชื่อมโยงข้อมูลได้จำนวนมาก ข้อมูลข่าวสารบนสื่อออนไลน์มีลักษณะแยกชิ้นส่วน หากผู้รับสารไม่เข้าใจและไม่สามารถประกอบรวมได้อาจทำให้เกิดการเข้าใจผิด แต่ถ้าประกอบรวมได้จะมีประโยชน์ในการสื่อสารที่รอบคอบ สื่อออนไลน์เอื้อต่อการสร้างชุมชนทำให้เกิดการรวมกลุ่ม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มความคิด นำไปสู่การหลอมทัศนคติและพฤติกรรมกลุ่ม สื่อออนไลน์มีความสามารถในการประมวลเนื้อหาจากหลายแห่ง ทำให้บทบาทของ User-generated content สำคัญ สื่อออนไลน์มีลักษณะส่งเสริมการรวมกลุ่มกันทางสังคมและการร่วมมือกันทางไซเบอร์ ทั้งยังทำให้เกิดวัฒนธรรมเบบริมิทซ์ คือ การเลือกเนื้อหามาตัดแปลง ตัดต่อ ประกอบสร้างใหม่ โดยที่ผู้รับสารเป็นผู้เปลี่ยนแปลงเนื้อหา

สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) คือ สื่อที่อยู่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีลักษณะสร้างให้ผู้ใช้เกิดการแลกเปลี่ยน พูดคุยกันระหว่างผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลด้วยตัวเอง แลกเปลี่ยนข้อมูล หรือแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นกับผู้อื่น มีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทาง การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นช่องทางสนับสนุนให้เกิดการให้ข้อมูลแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน ผู้สื่อสารบนสื่อสังคมออนไลน์เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในกระบวนการสื่อสารสองทาง มีการเปิดกว้าง (Openness) คือการเปิดพื้นที่ให้มีการแสดงตัวตน ความเห็น ความรู้สึกอย่างเปิดเผยต่อสาธารณะ และเปิดพื้นที่ให้มีการตอบโต้ ปฏิสัมพันธ์กันได้อย่างกว้างขวาง มีการสร้างบทสนทนา (Conversation) สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ของการสนทนาและแลกเปลี่ยนเรื่องต่างๆ ระหว่างคนที่อยู่ในเครือข่ายการสื่อสารเดียวกัน การสนทนาจะเกิดขึ้นจากการต้องการข้อมูลข่าวสาร หรือมีความคิด ความเห็น และความชอบใกล้เคียงกันและต้องการแลกเปลี่ยนกับอีกฝ่าย ซึ่งการสนทนานี้เมื่อเกิดเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง แบ่งปันให้ผู้อื่นทั้งในและนอกเครือข่ายได้รับรู้ทำให้เกิดการรวมตัวเป็นชุมชนออนไลน์ (Community) ขึ้น

กาญจนา แก้วเทพ ได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะของสื่อใหม่ 15 ประการ จากแนวคิดของ R.K. Logan ในหนังสือคู่มือสื่อใหม่ศึกษา ประกอบด้วย (Robert K. Logan อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และ นิคม ชัยขุนพล: 2555, 18-51) ได้แก่ 1. สื่อใหม่เป็นการสื่อสารสองทาง (Two-way communication) 2. สื่อใหม่ง่ายต่อการเข้าถึงและการแพร่กระจายสารสนเทศ (Ease of access to and dissemination of information) 3. สื่อใหม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง (Continuous learning) 4. สื่อใหม่มีการวางตัวในแนวเดียวกันและเอื้อต่อ

การบูรณาการ (Alignment and Integration) 5. สื่อใหม่เอื้อต่อการสร้างชุมชน (Creation of community) 6. สื่อใหม่มีลักษณะที่ง่ายต่อการเคลื่อนย้าย พกพาได้สะดวก (Portability) 7. สื่อใหม่มีลักษณะที่หลอมรวมกัน (Convergence) 8. สื่อใหม่มีลักษณะปฏิบัติงานร่วมกันได้ (Interoperability) 9. สื่อใหม่มีความสามารถที่จะประมวลเนื้อหาจากหลายแหล่งมารวมกัน (Aggregation of Content) 10. สื่อใหม่เพิ่มความหลากหลาย เพิ่มทางเลือก และ Longtail (Variety, Choice, Longtail) 11. การหวนคืนกลับมาประสานกันครั้งใหม่ระหว่างผู้ส่งสาร/ผู้รับสาร (Reintegration of consumer and producer) 12. สื่อใหม่มีลักษณะส่งเสริมการรวมกลุ่มกันทางสังคมและการร่วมมือกันทางไซเบอร์ (Social collectivity / Cyber-cooperation) 13. การเกิดวัฒนธรรมแบบรีมิคซ์ (Remix Culture) 14. การเปลี่ยนจาก "ผลผลิต" (product) มาสู่ "บริการ" (service) และ 15. สื่อใหม่เป็นสื่อที่อนุญาตให้ผู้รับสารเป็นผู้เปลี่ยนแปลงเนื้อหา (User-based transformation of new media) ทั้งนี้คุณลักษณะของสื่อใหม่ 15 ประการ สื่อเก่าอาจมีคุณลักษณะเช่นว่านี้อยู่บ้าง แต่ไม่ได้มีครบทุกคุณลักษณะต่างจากสื่อใหม่ที่มีครบทั้ง 15 ประการ ซึ่งคุณลักษณะเฉพาะต่างๆ ของสื่อใหม่ มีส่วนสำคัญที่ทำให้สื่อใหม่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากคุณลักษณะของสื่อใหม่นั้นทำให้ผู้ใช้สื่อมีความสะดวกและได้รับประโยชน์หลากหลายประการ

2. แนวคิดการวิธีการหลอกลวงทางเทคโนโลยี

ศักดิ์ชัย อัสวินอนันท์ (2559) อธิบายรูปแบบการฉ้อโกงในยุคปัจจุบันที่ประชาชนพึงระวังอย่างมากในสภาพสังคมที่มีความสลับซับซ้อนอย่างมาก อาชญากรรมประเภทฉ้อโกงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นตามไปด้วยแม้ว่าการฉ้อโกงในบางรูปแบบอาจมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับที่เคยปรากฏในอดีตเมื่อหลายสิบปีก่อน แต่ก็มีการสร้างเครือข่ายขององค์กรอาชญากรรมหรือนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการฉ้อโกงอันทำให้ประชาชนที่ไม่รู้เท่าทันหลงเชื่อและตกเป็นเหยื่อมากขึ้น ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากทั้งแก่บุคคลและสังคมส่วนรวม

สำหรับรูปแบบการฉ้อโกงในยุคปัจจุบันสามารถประมวลได้ 8 รูปแบบ ซึ่งสามารถเพื่อเตือนใจและเตือนภัยแก่ผู้คนที่ทั่วไปได้ดังต่อไปนี้ คือ 1) การฉ้อโกงโดยหลอกลวงให้ร่วมลงทุนในลักษณะแชร์ลูกโซ่ 2) ฉ้อโกงโดยหลอกลวงให้ทำรายการที่ผู้เอที่เื่อม 3) การฉ้อโกงโดยส่งอีเมลล์มาทำความรู้จักคุ้นเคยและหลอกลวงให้โอนเงินเข้าบัญชี 4) การฉ้อโกงโดยปลอมตัวและปลอมที่อยู่อีเมลล์มาหลอกลวงให้โอนเงินผิดบัญชี 5) การฉ้อโกงโดยอ้างการรักษาพยาบาลมาหลอกลวงเอาเงิน 6) การฉ้อโกงโดยอ้างการเรียไรเงินไปช่วยเหลือทางราชการหรือผู้ด้อยโอกาส 7) การฉ้อโกงโดยใช้ศาสนาเป็น

เครื่องมือในการหลอกลวง และ 8) การถือโกงโดยอ้างว่าเป็นเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมและหลอกลวงเอาเงิน

จากแนวคิดการสื่อสาร แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์ และแนวคิดการวิธีการหลอกลวงทางเทคโนโลยีจะใช้เป็นกรอบความคิดในการศึกษาร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในบริบทของวิธีการและช่องทางการสื่อสารของมิถิลอาชีพออนไลน์ในการหลอกลวงผู้สูงอายุต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ได้สืบค้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบงานวิจัยของ อัจฉรา เอ็นซ์ (2550) วิจัยเรื่อง “การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้สูงอายุไทย” ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุทั่วประเทศใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ซึ่งน้อยกว่าประชากรกลุ่มอื่น ๆ เป็นอย่างมากและยังพบว่า ผู้สูงอายุที่ใช้คอมพิวเตอร์ในการทำงานที่บ้านและใช้เวลาน้อยกว่า 2 ชั่วโมงต่อวัน รองลงมาคือ หากความรู้และเพื่อความบันเทิง ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ใช้คอมพิวเตอร์ในการทำงานสูงสุด และมีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป ส่วนผู้สูงอายุภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้คอมพิวเตอร์ เพื่อหาความรู้น้อยที่สุด ด้านการใช้อินเทอร์เน็ตพบว่าผู้สูงอายุใช้อินเทอร์เน็ตในการหาความรู้ รองลงมาคือ เพื่ออีเมล ด้านแหล่งที่ใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตส่วนใหญ่ผู้สูงอายุใช้ที่บ้าน รองลงมาคือ ที่ทำงาน และใช้เวลาน้อยกว่า 2 ชั่วโมงต่อวัน นอกจากนี้ประชากรที่มีลักษณะต่าง ๆ เช่น อายุหรือระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีความแตกต่างกันในการใช้ด้วย ขณะที่ พนม คลีฉายา (2555) ศึกษาเรื่อง “ความต้องการข่าวสาร การใช้สื่อ และนิสัยการเปิดรับสื่อของผู้สูงอายุไทย” โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ใช้แบบสอบถาม และทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 406 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร และจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีผู้สูงอายุมากที่สุด 2 อันดับแรก ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการข่าวสารด้านความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กฎหมาย การเงิน ข้อมูลประกันชีวิต ทรัพย์สิน บ้านพักที่อยู่อาศัย เหตุการณ์และความเคลื่อนไหวในต่างประเทศ อีกทั้งผู้สูงอายุมีนิสัยในการเปิดรับสื่อในภาพรวมคือ เปิดรับสื่อเป็นประจำ

จุฑารัตน์ ประเสริฐ (2557) เรื่อง “พฤติกรรมการใช้แอปพลิเคชันไลน์กับการรับรู้ตนเองและการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นของผู้สูงอายุไทย” เป็นการศึกษาแบบสหวิธี ทำการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้แอปพลิเคชันไลน์ เพื่อการสนทนา ส่วนบุคคล ติดต่อสื่อสารกับครอบครัวและบุตรหลาน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เหตุการณ์ประจำวัน โดยมีการรับรู้ตนเองอยู่ในเชิงบวกสูง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้แอปพลิเคชันไลน์ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างที่มีการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกกับบุคคลภายในและภายนอกครอบครัวอยู่ในลำดับสูงทั้งสองกลุ่ม

พิทักษ์ ศิริวงศ์ และบัณฑิตา อุณหเลขจิตร์ (2561) ศึกษาเรื่อง “การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุในเขตตลาด ตำบลสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ตามแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตตลาด ตำบลสามพราน จังหวัดนครปฐม จำนวน 6 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกการจดบันทึกภาคสนามและการบันทึกเทป ผลการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกับครอบครัวและเพื่อน ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์ที่ผู้สูงอายุนิยมใช้ในการติดต่อสื่อสารคือ ไลน์และเฟซบุ๊กส่วนด้านปัญหาและอุปสรรคในการใช้สื่อสังคมออนไลน์คือ ขาดความรู้ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การไม่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์อาจทำให้ผู้สูงอายุโดนหลอกจากมิจฉาชีพได้ง่าย ซึ่งปัจจุบันมีสื่อต่าง ๆ มากมายในสื่อสังคมออนไลน์ที่ล่อลวงผู้สูงอายุ โดยที่ผู้สูงอายุไม่รู้ว่า เป็นสื่อที่หลอกลวง ทำให้ผู้สูงอายุโดนหลอกและกลายเป็นบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อได้ง่าย

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศ Amber L. Ferris และ Erin E. Hollenbaugh (2018) ค้นพบตัวแปรสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความพึงพอใจและการใช้ประโยชน์ของเฟซบุ๊ก คือ ลักษณะทางด้านความเข้าใจส่วนบุคคล ข้อมูลข่าวสารทางสังคม และความบันเทิงที่เกิดขึ้น จะมีผลต่อแรงจูงใจและการพึ่งพาในการใช้เฟซบุ๊กส่วนการศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจและการใช้ประโยชน์โดยการสำรวจประวัติเฟซบุ๊ก การศึกษาการใช้เฟซบุ๊กของ Rebecca Ping Yu, Nicole B. Ellison, และ Cliff Lampe, (2018) อ้างถึงใน อัญมณี กักคิมวาลชน: 2563, 35) พบว่าผู้สูงอายุมีความถี่ในการใช้งานเฟซบุ๊กมากขึ้น ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในยุคของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้สื่ออย่างต่อเนื่อง และมีเป้าหมายในการใช้เพื่อแลกเปลี่ยนและติดตามข่าวสารในชีวิตประจำวัน รวมถึงการสื่อสารกับครอบครัวและบุคคลแวดล้อม

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการศึกษาระเบียบวิธี (Survey Research) มีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินวิจัย ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือ กลุ่มที่มีอายุเกิน 50 ปีขึ้นไป ในเขตอำเภอเมือง และอำเภอใกล้เคียง จังหวัดเชียงราย ในปี พ.ศ. 2562 จำนวนทั้งสิ้น 43,344 คน คณะผู้วิจัย ได้คำนวณตามหลักการแปรผันร่วมระหว่างขนาดของกลุ่มตัวอย่างกับความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการสุ่มตัวอย่าง โดยเทียบจากตารางสูตรของ Taro Yamane โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่น 95% ความผิดพลาดไม่เกิน 5% ได้จำนวน 397 คน เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา คณะผู้วิจัยจึงเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็น 400 คน

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยมีหลักในกลุ่มเดียวกันจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันตามกลุ่มย่อยของตัวแปร แต่จะมีความแตกต่างระหว่างกลุ่มจำนวนสมาชิกในกลุ่มย่อยจะถูกกำหนดให้เป็นสัดส่วน (Quota Sampling) ตามสัดส่วนของประชากรทั้งหมด กลุ่มผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองและใกล้เคียงในจังหวัดเชียงราย จำนวน 400 คน ดังตารางต่อไปนี้

ตำบล	จำนวนผู้สูงอายุ	จำนวนสุ่มผู้สูงอายุ
1. บ้านคู่	3,099 คน	28
2. รอบเวียง	9684 คน	89
3. ริมกก	1,058 คน	10
4. ท่าสูด	1,728 คน	16
5. แม่ข้าวต้ม	2,345 คน	22
6. ท่าสาย	1,716 คน	16
7. แม่ยาว	2,680 คน	25
8. ท่าข้าวเปลือก	1,509 คน	14
9. แม่กรณ์	1,729 คน	16
10. เวียงชัย	2,456 คน	23
11. เวียง	12,721 คน	117
12. แม่จัน	1,041คน	10
13. เวียงเหนือ	1,578 คน	14
รวม	43,344คน	400

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้คือ

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ และอาชีพ

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ที่ใช้งานสื่อออนไลน์ ได้แก่ ระดับการใช้งานอินเทอร์เน็ต ระยะเวลาในการใช้อินเทอร์เน็ตในแต่ละวัน เครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร การใช้งานผ่านบริการชนิดใด ช่วงเวลาในการใช้งานอินเทอร์เน็ต การใช้สื่อออนไลน์ในชีวิตประจำวัน ประเภทของสื่อที่ใช้งานในชีวิตประจำวัน และระดับการเชื่อถือสื่อต่าง ๆ

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้ใช้งานที่โดนหลอกได้แก่ จำนวนครั้งที่โดนหลอกประสบการณ์การสูญเสียทรัพย์สิน จำนวนทรัพย์สินที่สูญเสีย ช่องทางที่เคยโดนมิฉกฉวยออนไลน์หลอกลวง และวิธีการที่เคยโดนหลอกลวง

คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลกับกลุ่มจำนวนผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมืองและใกล้เคียงในจังหวัดเชียงราย ตามที่กำหนดไว้เบื้องต้นโดยใช้แบบสอบถามลงเก็บข้อมูลในแต่ละอำเภอด้วยตัวเอง ภายในระยะเวลาการจัดทำวิจัยในช่วงที่กำหนดไว้คือ ตั้งแต่เดือนกันยายน-ตุลาคม พ.ศ. 2562

เนื่องจากการศึกษาคั้งนี้ใช้แบบสอบถามในการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ทดสอบหาความเที่ยงตรง (Validity) และการหาความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยการทดสอบหาความเที่ยงตรงของแบบสอบถามที่ใช้เก็บข้อมูลนี้ โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนี้มาหาความเที่ยงตรง โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิและมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์เป็นผู้พิจารณาตรวจสอบในด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา โครงสร้างของแบบสอบถามและความเหมาะสมของถ้อยคำที่ใช้จากนั้นได้นำแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบแก้ไขเป็นที่เรียบร้อยแล้วไปเก็บรวบรวมข้อมูลจริง ส่วนการหาความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม คณะผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดสอบ (Pre-test) กับกลุ่มผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงรายจำนวน 30 ชุด เพื่อทดสอบตอบแบบสอบถามและนำแบบสอบถามไปแก้ไขข้อบกพร่องก่อนที่จะเก็บข้อมูลจริง ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา 0.82 หลังจากนั้นได้นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยวิธีการสถิติหาจำนวนค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะประชากร พฤติกรรมของผู้สูงอายุที่ใช้งานสื่อออนไลน์ และประสบการณ์ของผู้สูงอายุใช้งานที่เคยโดนหลอก

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “วิถีการกลโกง ช่องทางการสื่อสาร และประสบการณ์ในการถูกมิจฉาชีพออนไลน์หลอกลวงของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงราย” ได้วิเคราะห์ข้อมูลของเนื้อหาของแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 50.7 และเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 49.3 ส่วนใหญ่อายุระหว่าง 50-55 ปี (ร้อยละ 59.7) รองลงมาคือ อายุระหว่าง 56-60 ปี (ร้อยละ 29.7) และน้อยที่สุดคือ อายุระหว่าง 61 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 10.6) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอาชีพ เกษตรกร (ร้อยละ 30.7) รองลงมาคือ อาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย (ร้อยละ 26.7) และน้อยที่สุดคือ อาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 2.5)

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้เวลากับอินเทอร์เน็ต 2-4 ชั่วโมงหรือน้อยกว่า (ร้อยละ 78) รองลงมา คือ 4-6 ชั่วโมง (ร้อยละ 17.3) และน้อยที่สุด คือ 6-8 ชั่วโมงกว่า (ร้อยละ 4.7) ในด้านช่วงเวลาใช้งาน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้งานสื่อออนไลน์ในช่วงเวลา 19.00–21.00 น. (ร้อยละ 39.2) รองลงมาคือ 17.00–19.00 น. (ร้อยละ 35) และน้อยที่สุดคือ 23.00 น. เป็นต้นไป (ร้อยละ 0.7) สำหรับเหตุผลในการใช้งานสื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุส่วนใหญ่พบว่าเป็นเหตุผลในด้านสังคมแควดล้อมและครอบครัว (ร้อยละ 47.25) รองลงมาคือ ด้านธุรกิจ การประกอบอาชีพ (ร้อยละ 31.75) และน้อยที่สุดคือ ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ (ร้อยละ 1.75)

ผลการศึกษาเมื่อให้ผู้สูงอายุวิเคราะห์การให้ความเชื่อถือในการใช้งานสื่อออนไลน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.79) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ไลน์ (ค่าเฉลี่ย 3.66) รองลงมาคือ เฟซบุ๊ก (ค่าเฉลี่ย 3.39) และต่ำที่สุดคือ ทวิตเตอร์ (Twitter) (ค่าเฉลี่ย 1.08)

ตอนที่ 3 ประสบการณ์ในการถูกมิจฉาชีพออนไลน์หลอกลวงของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ถูกหลอกลวงผ่านช่องทางเฟซบุ๊ก (ร้อยละ 44) รองลงมาคือ ไลน์ (ร้อยละ 31.25) และน้อยที่สุดคือ อินสตาแกรม (ร้อยละ 5.25) ส่วนวิถีการกลโกงที่มีมิจฉาชีพออนไลน์ใช้หลอกลวงกลุ่มตัวอย่างพบผลการศึกษาดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของวิธีการกลโกงที่มีจาชีพออนไลน์ใช้หลอกลง
กลุ่มตัวอย่าง

วิธีที่เคยโดนหลอก	จำนวน	ร้อยละ
1. การถือโกงโดยหลอกลงให้ร่วมลงทุนในลักษณะลูกโซ่	122	30.5
2. ถือโกงโดยหลอกลงให้ทำรายการที่ตู้เอทีเอ็มเพื่อให้โอนเงินไปให้	109	27.25
3. ถือโกงโดยส่งอีเมลมาทำความรู้จักคุ้นเคยและหลอกลงให้โอนเงิน เข้าบัญชีมีจาชีพ	47	11.75
4. การถือโกงโดยปลอมตัวและปลอมที่อยู่อีเมลมาหลอกลงให้โอนเงิน เข้าบัญชีมีจาชีพ	33	8.25
5. การถือโกงโดยอ้างการรักษาพยาบาลมาหลอกลงเงิน	25	6.25
6. การถือโกงโดยอ้างการเรียกรับเงินไปช่วยเหลือทางราชการหรือ ผู้ด้อยโอกาส	28	7
7. การถือโกงโดยใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการหลอกลง	15	3.75
8. การถือโกงโดยอ้างอิงว่าเป็นเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม และหลอกลงเอาเงิน	21	5.25
รวม	400	100

จากตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยถูกหลอกลงโดยมีจาชีพออนไลน์
ด้วยวิธีการหลอกลงให้ร่วมลงทุนในลักษณะลูกโซ่ (ร้อยละ 30.5) รองลงมาคือถือโกง
โดยหลอกลงให้ทำรายการที่ตู้เอทีเอ็มเพื่อให้โอนเงินไปให้ (ร้อยละ 27.25) และน้อยที่สุด
คือการถือโกงโดยใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการหลอกลง (ร้อยละ 3.75)

ผลการศึกษาพบว่า เมื่อผู้สูงอายุรู้ว่าตนเองถูกหลอกลง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้
การโพสต์หรือประกาศลงสื่อออนไลน์เพื่อเปิดเผยตัวมีจาชีพ (ร้อยละ 46.75) รองลงมา
คือ แจ้งความกับพนักงานตำรวจ (ร้อยละ 25.75) และน้อยที่สุดคือ การตามเอาเงินคืน
(ร้อยละ 6.5)

อภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามผลการวิจัยใน 3 ตอน คือ ข้อมูลลักษณะประชากรพฤติกรรมการใช้งานสื่อออนไลน์และประสบการณ์ในการถูกมิฉาชีพออนไลน์หลอกลวง

1. ข้อมูลลักษณะประชากรของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงรายที่เคยมีประสบการณ์ถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์ ผลจากการศึกษาผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ที่มีอายุระหว่าง 50-55 ปี และมีอาชีพเกษตรกร รองลงมาคือ อาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย และน้อยที่สุดคือ อาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการวิจัยของพนม คลีณา (2555) ศึกษาเรื่อง “ความต้องการข่าวสาร การใช้สื่อ และนิสัยการเปิดรับสื่อของผู้สูงอายุไทย” โดยผู้สูงอายุมีช่วงอายุวัยที่ใกล้เคียงกันคือ อายุ 60 ปีขึ้นไป ที่เปิดรับข้อมูลจากสื่อใหม่เป็นประจำ เพื่อต้องการข่าวสารด้านความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กฎหมาย การเงิน ข้อมูลประกันชีวิต ทรัพย์สิน บ้านพักที่อยู่อาศัย เหตุการณ์และความเคลื่อนไหวในต่างประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นไปในทิศทางเดียวกับคุณลักษณะของสื่อใหม่ 15 ประการที่อธิบายว่า การเปิดรับข้อมูลเนื้อหาสารต่าง ๆ จากสื่อใหม่สามารถเข้าถึงและการแพร่กระจายความรู้ความคิด ค่านิยมทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และอย่างต่อเนื่องหรือทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ รวมถึงก่อให้เกิดพฤติกรรมอันพึงประสงค์และเหมาะสมได้

2. พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงรายที่เคยมีประสบการณ์ถูกหลอกลวงทางสื่อออนไลน์จากผลการศึกษาที่พบว่า ผู้สูงอายุใช้เวลากับสื่ออินเทอร์เน็ต 2-4 ชั่วโมงหรือน้อยกว่า ที่เปิดรับชมสื่อนี้ในช่วงเวลา 19.00-21.00 น. จึงมีความเชื่อมโยงกับการศึกษาของอัจฉรา เอ็นซ์ (2550) วิจัยเรื่อง “การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้สูงอายุไทย” ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุทั่วประเทศมักใช้สื่อนี้ในการทำงานที่บ้านและใช้เวลาน้อยกว่า 2 ชั่วโมงต่อวันเพื่อการทำงาน รองลงมาคือ หาความรู้ และเพื่อความบันเทิง และยังสะท้อนให้เห็นว่า สื่อสังคมออนไลน์ได้เข้ามาเป็นปัจจัยที่สำคัญของมนุษย์ในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในแต่ละวัน ด้านความบันเทิง รวมถึงในสังคมด้านต่าง ๆ เนื่องจากสื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางที่ผู้สูงอายุสามารถค้นหาแหล่งข้อมูลข่าวสารหรือการมีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบตัวได้อย่างสะดวกและรวดเร็วโดยปราศจากเงื่อนงำของเวลาและสถานที่ เช่น แอปพลิเคชันไลน์

ส่วนผลการวิเคราะห์ระดับความน่าเชื่อถือในการใช้งานสื่อออนไลน์โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ไลน์รองลงมา

คือ เฟซบุ๊ก และต่ำที่สุดคือ ทวิตเตอร์พบว่าเหตุผลในด้านสังคม การรวมกลุ่มทั้งในครอบครัว รongลงมาคือ ด้านธุรกิจการประกอบอาชีพ และน้อยที่สุดคือ ด้านโฆษณาประชาสัมพันธ์ จากผลการศึกษานี้จึงมีความสอดคล้องกับการวิจัยของจุฑารัตน์ ประเสริฐ (2557) ศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมการใช้แอปพลิเคชันไลน์กับการรับรู้ ตนเองและการสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่นของผู้สูงอายุไทย” ที่ค้นพบว่าผู้สูงอายุเลือกสื่อสารด้วยเครื่องมือนี้มากที่สุด เพื่อการสนทนาส่วนบุคคล ติดต่อสื่อสารกับครอบครัวและบุตรหลาน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เหตุการณ์ประจำวัน เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากแอปพลิเคชันไลน์เป็นช่องทางการสื่อสารที่ง่ายต่อการเรียนรู้ระบบของเทคโนโลยี เป็นเครื่องมือสื่อสารที่มีการใช้งานไม่ยุ่งยาก ซับซ้อนเมื่อเทียบกับแอปพลิเคชันอื่น อาทิ การส่งภาพนิ่ง การส่งข้อความ หรือการโทรศัพท์ติดต่อผ่านช่องทางนี้ที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เป็นต้น

3. ประสบการณ์ในการถูกมิจฉาชีพออนไลน์หลอกลวงของผู้สูงอายุจากผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้ช่องทางเฟซบุ๊ก รongลงมาคือ ไลน์และน้อยที่สุดคือ อินสตาแกรมส่วนใหญ่เคยโดนหลอกรถซื้อโกงโดยหลอกลวงให้ร่วมลงทุนในลักษณะลูกโซ่ รongลงมาคือ นื้อโกงโดยหลอกลวงให้ทำรายการที่ตู้เอทีเอ็ม และน้อยที่สุดคือ การนื้อโกงโดยใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการหลอกลวง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้การโพสต์ดีแลงสื่อออนไลน์ รongลงมาคือ แจ้งความกับพนักงานตำรวจ และน้อยที่สุดคือ การตามเอาเงินคืน ผลการวิจัยข้างต้นนี้จึงมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดการวิธีการหลอกลวงผู้บริโภคที่ผู้สูงอายุตกเป็นเหยื่อของการร่วมลงทุนแชร์ลูกโซ่มากที่สุด เนื่องจากเป็นวิธีการโฆษณาชวนเชื่อทางสื่อออนไลน์ที่สามารถสร้าง ตัด แปะ คัดแปลงเนื้อหาด้วยระบบคอมพิวเตอร์ในการจัดการสร้างภาพว่าเป็นบริษัทระหว่างประเทศที่มีชื่อเสียงและน่าเชื่อถือได้ อีกทั้งผู้สูงอายุพิจารณาถึงเงินตอบแทนที่ได้กลับมาอย่างง่ายขายในจำนวนมาก นอกจากนี้ผลการศึกษายังสอดคล้องกับการศึกษาของพิทักษ์ ศิริวงษ์ และบัณฑิตา อุนนหเลขจิตร (2560) ศึกษาเรื่อง “การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของผู้สูงอายุในเขตตลาด ตำบลสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ที่พบว่าผู้สูงอายุขาดความรู้ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ การไม่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์อาจทำให้ผู้สูงอายุโดนหลอกจากมิจฉาชีพได้ง่าย ซึ่งปัจจุบันมีสื่อต่าง ๆ มากมายในสื่อสังคมออนไลน์ที่หลอกลวงผู้สูงอายุ โดยที่ผู้สูงอายุไม่รู้ว่าเป็นสื่อที่หลอกลวง ทำให้ผู้สูงอายุโดนหลอกและกลายเป็นบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อได้ง่าย

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ถูกหลอกลวงให้ร่วมลงทุนในลักษณะลูกโซ่มากที่สุดรวมถึงธุรกรรมเกี่ยวกับทางการเงินในหลากหลายรูปแบบ ดังนั้น กลุ่มผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไปจะเกิดความรอบคอบมากขึ้นในการตัดสินใจก่อนร่วมลงทุนทางธุรกิจและกระทำการใด ๆ จากการเปิดรับข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อออนไลน์และจากบุคคลที่ไม่รู้จัก

2. นักสื่อสารขององค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ควรนำเสนอเรื่องราวสาระความรู้เกี่ยวกับมิชชันออนไลน์ในการหลอกลวงผู้สูงอายุในแง่มุมที่หลากหลายอย่างรอบด้าน เพื่อให้ผู้สูงอายุและสังคมได้รู้เท่าทันเกิดความระมัดระวังอันตรายจากการสื่อสารแบบไม่เห็นหน้าหรือสื่อออนไลน์อย่างมีสติ ไม่หลงเชื่อข้อมูลการชวนเชื่อที่เกินความเป็นจริง

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2535). **ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในสื่อมวลชน**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2542). **การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน เพรส โพรดักส์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2557). **ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2560). **สายธารนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. มหาสารคาม: อินทนิล.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2555). **เล่าเรื่องเบื้องต้น สตรีศึกษา สตรีนิยม**. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). **สตรีนิยม : ขบวนการและแนวความคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20**. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- ชโลทร โทยมยล. (2552). **ความรักและกระบวนการสร้างความหมายความรักในตระกูลภาพยนตร์ไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตติวัฒน์ สมิตินันท์. (2553). **การสร้างตัวละครเพศที่สามในภาพยนตร์ไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตรีเดช ไชยหา. (2552). **การนำเสนอภาพตัวแทน พม่า ในภาพยนตร์ไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิมพ์ชญา พักเปี่ยม. (2552). **กระบวนการสร้างความหมายและความเป็นจริงทางสังคมในตรรกะการบริโภคในเพลงไทยลูกทุ่งยอดนิยม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัทรศรั ศรีข้างเจิม. (2560). **ภาพตัวแทนผู้หญิงในการ์ตูนดิสนีย์ ปรีนเซส**. วารสารวิชาการระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 9(2), 231-243.
- สันจิตตา นุชพิทักษ์. (2552). **ความร้ายกาจของตัวละครในละครโทรทัศน์ไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรางคณา สุขม่วง. (2560). **ภาพสะท้อนคนรักเพศเดียวกันในสังคมผ่านภาพยนตร์ไทย**. การค้นคว้าอิสระโทศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

- วิริยาพร กมลธรรม. (2560). ความรุนแรงที่ปรากฏในสื่อ กรณีศึกษาละครโทรทัศน์เรื่อง ล่า
2017. การค้นคว้าอิสระนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- วิราภรณ์ ดวงอยู่สาร. (2559). ภาพตัวแทนหญิงรักหญิงในสื่อบันเทิงไทย กรณีศึกษา
ผลงานของผู้ผลิตที่เป็นหญิงรักหญิง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อวิรุทธิ์ ศิริโสภณา. (2560). การประกอบสร้างความหมายของผู้หญิงที่ถ่ายทอดผ่านตัวละคร
หญิงในละครโทรทัศน์ไทยยุคนิยมที่ถูกผลิตซ้ำ ระหว่างปี พ.ศ. 2530 – 2560.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยศิริ บุญยกุลศรีรุ่ง. (2553). เพศสภาพและเพศวิถีชายรักชายในภาพยนตร์ไทย. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จอห์น นพดล วสินสุนทร. (2558). สรุปแนวคิดสัญวิทยาและการสร้างความหมาย. สืบค้น
10 พฤศจิกายน 2562, จาก <http://johnnopadon.blogspot.com/2014/02/semiology-and-signification.html>.
- นฤพนธ์ คิ้วงวิเศษ (2558). เกี่ยวกับการวิพากษ์มานุษยวิทยากระแสหลัก. สืบค้น 10
พฤศจิกายน 2562, จาก <https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/articles/index>.
- เอกธิดา เสริมทอง. (2553). เจตคติของผู้ชมสตรีต่อการนำเสนอภาพลักษณ์สตรีในรายการ
ข่าวและรายการละครทางโทรทัศน์. วารสารศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์, 10(1), 27.